

RIJEĆI U KRVI KAMENA

(slike i snovi poezije yvesa bonnefoya)

Sivo crni odblesak čelika. Voda boje čelika. Nebo boje čelika. Zemlja boje čelika. Voda koja mutno svjetluca. Nebo koje mutno svjetluca. Jer svijetla nema. Jer su voda i nebo i zemlja nepomični. Oblici su svedeni naosnom kao pod ledom sjevera. Ali nisu sadjeni. Toplina i hladnoća ne postoje.

Po vodi nečujno klize, gmižu, mimo laze se brodovi bez svjetla. „Bila je noć odvijek, i bez granača i za uvjek.“

Tu može cvasti samo jedan cvjet — staklena hriantema mrtvinovebarskog mirisa.

Obzorja su sferično zatvorena. Rijetki se glas koji zove vrača uvijek sebi, odbija, vrača uvijek sebi, odbija.

A onda glas u svom vječnom, sifizovskom pokušaju izbjegava, u kruženju kroz kristale bježutne noći i sam počinje dobijati boju i oštrenju čelika, titrati se pretvara u oštrenju. Glas, kao ispušteni dah u hladnom zraku postaje vidljiv. Najprije dim. Onda obavija u sebi sive čestice bubre vode, zemlje i neba, postaje novi element iz kojeg se kala mač, mač crnji od noći postanka.

U pomami naslućenja trajnosti metamorfozirani glas upisuje riječi u krv kamena, u vatu iskrešanu iz prvih stabala. Traži srce kamena, srce prvih stabala. A u srcu kamena, u srcu prvih stabala nuda se naći izvor iz kojeg će potoci potok nove zore.

U izravnom okrušju mač i kamen ostaje samo istina oštrenje u trenutku ulaza srce. Trenutak je go, Golotinja istine. Nestaču girlande, ogledala i mirisi. Vatra na goloj ploči žrtvenika. Prvotni kult.

Onda sam se borio. Učinio sam da riječ što se proganjava. Zasajao jasno na staklu moje studeni.

Ovdje je smisao. Ako riječ zasaja jasno, zasjati će i zora. Izgubljeni brodovi u luci čelika naciće smjer prema drugoj obali. Nagom samodržanja je u tom svijetu, u svijetu Yvesa Bonnefoya (Iva Bonfua), poistovješan sa oslobadjanjem od privida i korist bitnog. Jer osnovni mrovešnjegov riječi je način samodržanja. Kroz niz nijekanja, kroz odricanja, kroz galerije smrti, katakombe čestilišta. Odatile i provlačenje osnovnih motiva: kamen, noć, obala, vatra, zora, smrt...

Pjesnik postaje svjedok. Sjedok i dokaz postojanja. Ali prije treba proći kroz borbu ISTINE RIJEĆI I ISTINE VJETRA. Nalazimo se pred prvim pilonom Bonnefoyeve zgrade okamenjenoj izrazu. Riječ ili vjetar? Kru'a istina riječi, neuništivi nukleus pod mikroskopom promatranja ili prividna topla razmaznost opijenjenosti, isprepletana kosa, istina trenutka? Kod intelektualiziranih kastriata i imbecilnih viveura pitanje ne dolazi. Javlja se na nivo integralog shvaćanja i doživljavanja života, na razini gdje tek istim tokovima krv i misao. Da li misao usmjeriti u trenutni užitak percepciranju ljepe boje krv i da onda zajedno uteku u elemenat zaborava, ili je odvojiti, misao, purificirati i kroz riječ izdjeleti u čvrstoku kamena. Za ovo treba prokleti našu ljepotu s naličjima, „Staviti na kotač“, obeščastiti, mucići... i krik i noć i svu obvezlašćenu radost“.

I uputiti se kroz noć bez svjetla sa sijenama prema svjetlosti. To je rješenje Yve-a Bonnefoya. I polazna točka njegove poezije. Da bi se shvatila moramo prihvati i to počelo. Cijajući je nastojao sam zaboraviti moju ljubav prema istini vjetra. Da budem pušten u svijet koji po vanjskoj jednostavnosti i minucioznoj unutrašnjoj strukturi podsjeća na svjet Bachove slazbe ili platna Rogera Van der Weydena. Ulazak je težak. Potrebno je mnogo napora, lisavanja, potreban je izvinski asketizam, stroga usmjerenošć misli prema bitnom. Ja

ne volim odricanja, volim i ljetopisu privida i zato sam često počinjam čitati jednu Bonnefoyevu pjesmu pod dojmom prisile. Ali nakon osnovnog iniciranja slijedi primanje u dvorane gdje sva ljetopis, sav čar izbjegava iz laparnosti riječi, iz misli golih kamenih pliča olтарa, a tu je i hladno i očajno zamamno kao vedro zimsko nebo zaledjenih zvijezda.

HIER RÉGNAIT DESERT — JUCER VLADAŠE PUSTINJOM.

Zbirke pjesama Yvesa Bonnefoya je put prema traženju absolutnog.

Drugu jednu nadu, ne ovaj odazak sigurni Sumorni koraci, vatra što una prijet posrće

Ti ne voliš riječi običnih zemnih voda I njen mjesecast tok gdje vjetar zamire.

Tu počinje put. Odbacivanje suvišnog.

Radije, kažeš, na još mrvije obale...

Kroz sifizovske uspome gdje se valjanje kamena prema natrag izražava u negativnim pitanjima.

I čemu izgovaramo te prazne riječi

Hadajući, ko vani da ne postoji noć?

U sumnji da će sav napor unijeti u nepotrebni postojanja nekoliko koraka

Sjene cije je željezo razderalo

U amplitudu osnovnih htijenja poezije Bonnefoya se nastavlja na mit Fausta i Camusovog Sizifa. Na razinaku i jedinstvenostu vrhova stabala i koriđenja. To isto herojsko afirmativno tendiranje uz vlastite negacije koje donosi otkupljenja Fausta i daje veličinu Sizifu, daje i egzistencijalni smisao pitanju

Gđe je cilj, pitaš, zvijezda tolikih

I zašto naprijed idemo po hladnom ovom mjestu?

Ali Bonnefoy postavlja zapravo vrlo malo deklarativnih pitanja. Ona su postavljena u razinama zvukova, u akcentima boja, u tonovima slika. Zato su i mnoge misli Bonnefoya nepredivne na obični govor kao što je neprevediva jedna glazbena misao ili impresija kromatske kompozicije. U razine svijesti ulaze bljeskoviti štovi, dogorijeva naognjištu (možda bi trebalo pisati ognjištu sa velikim O itd.), „pijanska straha na zemlji ljetu“, „procesija svijeta u zemlji radnja i smrti“, „pravokutnika teške smrti pod crnim nebom“, i cijela ta gama, taj spektar bljeskova slija se u njas kao riječi užarenih varnica da se onda polako kristalizira u sasvim određene, razumne sisteme kristala. Onda opet novi val razaranja i stvaranja još savršenijeg, još razumijevanja.

Voljeti savršenstvo jer ono je prag,

Ali nije kati upoznavši ga, zaboraviti mrtvo.

Nesavršenost je rub.

I onda opet počinje refren, vječni izlas, ozvješčavanje, riječi, jer

Ipak, dostaje drhtanje jednog tinog glasa

Da zabilsta zora na staklima mrtvog vremena.

Tonovi Bonnefoyeve apologije riječi zazvone ponekad u ritmovima prvih knjiga o stvaranju i sanjanju.

I riječi bježu upisane u krvi kamena

Kazivale su put spoznaje i smrti.

Uđi u procjep odsutnosti, uđaji se,

Ta ovđe, u kamenu je luka.

A pjev će ti ptice

Pokazati na novoj obali.

Cvrstoča kamena opjeda Yvesa Bonnefoya. Pretakanje riječi u kamen — osnovna preokupacija.

Put je dug, potreblja je

**...strpljivost stabala,
Vezanih dolje, a slobodnih
Medju vjetrotvima najvišim.**

A dalje je i sudbina stabla, pad u zemlju nakon svih vjetrova iskušan i dug, dugo stapanje sa izvorom do pretvaranja u kamen.

I sva ta mudrost mi je izgledala na časove suviše asketske, suviše mudra da bih mogao voljeti, suviše trajna, do stihova

**Odakle dodje prolazeći Edip?
Ipak, pobjedio je.
Mudrost nepomična
Pala je pred njim.**

U sistem je unesen život, krv je potekla kroz žljeće kamena, a inspiracija trenutku, avanturista Edip, pobijedju nepomičnu mudrost vremena. Onda postaje san i smisao brodova što u mraču traže drugu obalu, Feniks štakče u vatu, ruke koja izvlače iz stijene zardjali mač.

III

Literarana povijest Yvesa Bonnefoya počinje pred sedam godina pojavom zbirke pjesama „Du mouvement et de l'immobilité de Douve“. Slijedi lucidna i poetska opsežnica francuskog gotiskog slikarstva „Peintures murales de la France gothique“, predmet duboko i organski povezan sa misli pjesnika. Uz tri brilljanta prijevoda Shakespearea: „Henrik IV“, „Hamlet“, „Julije Cezar“, prema nekim misljnjima prvi kongenitalni prijevodi engleskog titana na francuski — pojavljuje se zbirka eseja „Improbable“ i 1959 zbirka pjesama „Hier régner désert“. Pod tiskom su pjesme „Ispisani kamen“ („Pierre écrite“).

„Improbable“, eseji, mogli bi nositi podnaslov „filozofija poezije“. Ili možda bolje „religija poezije“. Jer ako je osnovna tendencija svih religija postizanje vječnosti, onda je za Bonnefoya prema nekim misljnjima prvi kongenitalni prijevodi engleskog titana na francuski — pojavljuje se zbirka eseja „Improbable“ i 1959 zbirka pjesama „Hier régner désert“. Pod tiskom su pjesme „Ispisani kamen“ („Pierre écrite“).

„Improbable“, eseji, mogli bi nositi podnaslov „filozofija poezije“. Ili možda bolje „religija poezije“. Jer ako je osnovna tendencija svih religija postizanje vječnosti, onda je za Bonnefoya poezija — religija.

AKO NE ŽELIMO NEGOSATI OD NIŠTAVILA... MOŽDA RIJEĆI DOSTAJU. Gle nakon godina negiranja, opet je izrečena riječ nadje. Da, Bonnefoya će malo tko slijediti. Ali pogled na taj izdanak generacije negatora koji se uspinje sam nimalo udobnou stazom, pokušava da u svijetu na rubu kaosa osmisli toliko zloupotrebljavanu, proslitiranju riječi, da od nje napravi „dušu onog što naziva“, jednostavno zadivljavanja. Uprkos skepsi. I opet je to topli, pasionirani impuls koji skreće teorije od teoretičiranja, literaturu sa tla literarnosti. „Poezija je sačuvala u svom zatvorenom domu osjećaj jednog nepoznatog postojanja, jednog drugog spasa možda, jedne druge nade. Svakako jednog čudnog i neizrecivog zadovoljstva.“ (potrcat P. S.)

Nagoni individualnog, unutrašnjeg zadovoljstva stvaranja odvode Bonnefoya ponekad do eradijnje dvoraca koji su ekskluzivno osobni, čije obrise možemo nazrijeti ali vratima ni traža, u lažu nišutak. Preostaje jedino da kroz magle abstrakciju nastojimo uhvatiti što je moguće više obrise, osjetiti vanjski sklad i misao zgrade, kad nam je već pristup unutar onemogućen. Ne znam koliko bi Bonnefoy bio zadovoljan takvim rješenjem. Odlučno protiv svakog l'art pour l'art-izma, negator surrealizma (ono klasičnog), jer današnja formula surrealista o poeziji kao sredstvu saznanja, uz sasvim različite puteve, dodiruje na kraju konceptije Bonnefoya vjeruje da se danas poezija vraća jednom dubokom osnovnom realizmu. Njen cilj DAVANJA SMISLIMA ONOME ŠTO JEST može biti postignut samo adekvativnim shvaćanjem smisla. Sigurno da se to shvaćanje, izmicanje neodredjenom, osmisljavaju često mora ispunjati ne razinama koju su iznad obične

racionalne percepциje. Ali ako se shvaćaju potpuno izmakne (sreća da se to Bonnefoyu rijetko događa) traženi smisao postaje absurd i riječ rezonira zvukom, za uho ugodno — i ostao bih na tome. Samo, netko će dodati — šuplje.

IV

U sistemu poezije jasno definiranog cilja (ne program) oblik izraza je shvaćen kao izraz postojanja, kao afirmacija sadržaja. Sadržaj u obliku svih nego uzajamno povezani, oni su dva aspekta jedne iste osnove. Odnosno, u poeziji koja daje smisao onome što jest forma je sadržaj a sadržaj forma. Odatile u vanjsku jednostavnost oblika iznutra nabijenih do ruba, zgušnjuju, proženih intenzitetom koji vibrira do krajnje granice smisla.

Gledano izvan, forma je uglavnom sličnost sa naglim erupcijama smionosti u uglađenju sredini. Uostalom, pitanje je da li je danas veća smonost upotrebiti srok avant — vent („Brusjanje glasova“) ili staviti riječi u šešir, izvući ih na sreću i složiti pjesmu. Bonnefoy je to potvrdio svoju potpunu nezavisnost, koliko od okova tradicije toliko i od onih modernosti. Kad mu to odgovara, kad time skreće ritam u željeni pravac ili naglašavanje smisla, Bonnefoy će bez ženiranja upotrebiti najklasičniji sročak da ga već u slijedećim stihovima potpuno zaboravi, prepustajući se slobodnoj impulsu smisla.

Zanimljiva značajka Bonnefoyevog stila je često ponavljanje riječi na koju čeli postaviti težiće cijelinu, stvaranje ponavljivanog sroka iste riječi u određenim intervalima, vrsta metra koju diktira ritam, koji kanalizira tok stihova prema izabranoj poetici. To je riječ DANU „Smrtnom licu“, riječ UVJEJKU „Božjem судu“, VATERU „Veneranda II“. Ponekad pojavljuju dvije takve „osnovnije“ riječi, pojavljuju se sad odvojeno, onda se isprečiju, odvajaju, ponovo spajaju, oživljavaju ritmičku igru aluzijom na leitmotive.

V

Izbijanje puta je NA JEDNOZEMLJI ZORE. To je četvrti dio, četvrti stakav „Jučer vladaše putinjom“. Nastaviti ću, nimalo slučajno, nimalo proizvoljno sa

uporedjenjima iz muzike: Zbirka pjesama ovdje konačno nadlaže svoj opseg male knjižice od sedamdesetak stranica jedne Beethovenove mlađalačke simfonije koja se nakon grčeva traženja u himnu radosti: pronadjeće radosti i dostignutog cilja.

Stavak počinje invokacijom „zore, kći suza“ koja će „vratiti srca svome redu“. Ta ista zovu nosi uvjerenje da će vatra, dogorjala na ovdasnjim žrtvenim cimama zasjati drugdje u novom sijaju.

*Cuj me oživjeti, ja te vodim
U baštu prisutnosti.*

Pustinja ostaje iza nas, za jučer, a ovdje, sad i uvijek svijeća iz kamenima isklesani dan.

*Jučer vladaše pustinjom, bjeh
divljih list*

I mrijeti slobodan.

Osimljena riječ oduzima pravo na smrt.

Ja gledam radjanje dana medju kamenjem.

I onda:

*Ptica se ruševina od smrti
odvaja,*

*Vije gnijezdo na sunca sivom
kamenom.*

*Prešla je svu bol, uspomenu
svu*

*I ne zna više što je sutra u
vjekočnosti.*

Počinje novo vrijeme u kojem je riječ pjesnika osmisila postojanje, završen je osmi dan, davanje smisla onom što je stvoreno.

*Zoro, podigni, uzmi bez sjene
lice,*

*Oboji pomalo iznova započeto
vrijeme.*

Petar SELEM

P. S. Bonnefoyeva poezija ovdje je prikazana kroz njezinu posljednju pjesmu, „Vjejk“ („Vjejk“), nagradjenu 1959. godinom „Le nouvelles vagues“ („Novi val“). Žao mi je da sam morao ostaviti po strani zbirku pjesama „O kretanju i nezmjenosti Duve“, pjesme u kojima se koristi tok riječi Duve odražava sve kretanje svijeta pred zamišljenim zjenicama Yvesa Bonnefoya.

YVES BONNEFOY

prijetnje svjedoka

IV

*Sam si sada i pored ovih zvijezda
Središte je tebi blizu i tebi daleko,
Hodoši si i možeš hodati, ali ništa se ne mijenja
Uvijek ću beskrajna noć.*

*I gle, već si odijeljen od sebe sama,
Uvijek taj isti krik, ali ti ga ne čuješ,
Da li si ti onaj koji umire, ti što više nemaš strepnje,
Da li si čak izgubljen, ti koji ne tražiš?*

Vjetar se stišao, gospod najstarije tužaljke,

Zar zadnji ću biti što za mrtve povlači mač?

I vatra je još samo sjećanje i pepeo

I šum sklopjenog krila, šumor mrtvog lica.

Pristajće li voljeti samo željezo jedne sive vode

Kad anđeo tvore noći sidje zatvoriti luku

Kad bude izgubio u nepomičnoj vodi luke

Kad poslednje otsjaje iz mrtva krila uzete?

Oh, pati samo od vrde moje riječi

I za tebe ću pobjediti sram i smrt,

Za tebe ću zvati iz stabla što se lomi

Vatu što bit će i luka i brod.

Za tebe ću vatu podići bez mjesto i sata,

Vjetar što vatu traži, vrhove ogoljela drveća

Obzorje glasa gdje padaju zvijezde

I mjesec pomješan sa neredom mrtvih.

obala jedne druge smrti

Ptiča što se odrekla bića Feniksa

Ostaje u stablu sama čekajući smrt.

Zaogrnula se ranjenom noći

I ne osjeća mač što u srce ulazi.

Kao što je ulje ostvarjelo i pocrneljelo u svijecama,

Kao putevi toliki što bjesmo, izgubljeni sada,

Polako se vraća sadržaju stabla.

Ona će biti jednog dana,

Ona će znati da bude životinja mrtva,

Ontsutnost razrezanog vrata što proždi krv.

Pasti će u travu, našavši

U travi dubinu cijele istine.

A okus će krvi udarati valovima njenu obalu.

S francuskog preveo Petar SELEM